

Naša iskustva

Branislava Savić

KAKO SE SLUŽITI REČNIKOM?

Ovo pitanje je mislimo, svaki nastavnik stranog jezika često postavljao sebi u želji da dá najbolje mogući odgovor da se ova priručna literatura zaista i koristi na adekvatan način. U Programu za VII razred osnovne škole stoji zahtev da se učenik »samostalno služi rečnikom«, a u VIII razredu i fonetskom transkripcijom (naročito za engleski jezik). Sastavljači Programa su svakako imali u vidu vaspitno-obrazovni cilj, a to bi bilo: razvijanje sposobnosti za samostalan rad, razvijanje stvaralačkog rada i smisla za uočavanjem, upoređivanjem i automatizacijom pokreta i brzine traženja date informacije, kao i pravilna upotreba oblika i struktura datog jezika.

Rečnik je važna priručna literatura za rad na času i samostalan rad. Rečnik je neka vrsta banke podataka u kojoj leži jezičko bogatstvo jednog naroda. Sav jezički korpus jednog jezika, običaji i naravi, razni pojmovi iz svih oblasti nauke i tehnike, râst i napredak toga naroda, sve to se može otkriti u jednojezičnom rečniku datog jezika. Jednojezički rečnik je jedan viši lingvistički nivo gde određena definicija date reči podrazumeva informaciju o raznim konotacijama: stilskim, istoriskim, umetničkim, naučnim, međutim dvojezični je rečnik prihvatljiviji za rad u školi.

Jednojezični rečnik će učeniku (prevodilačkog smera) otkriti razliku između: *haut* i *grand*, *doux* i *sucre*, *fleuve* i *rivière*, *échelle* i *escalier*, *sentir* i *entendre*, kaže Debyser. (*Le Français dans le monde*, 159, str. 41, 1981).

Sinonimi, različite kategorije reči za izražavanje istog značenja, reči čiji se ekvivalent teško prenosi u drugi jezik, jesu podaci koji se lako nalaze u jednojezičnim rečnicima.

U predgovoru *Dictionnaire Hachette encyclopédique* iz 1980. god. Roland Barthes kaže da »rečnik informiše, obaveštava, podučava, može da se čita a ne samo da konsultuje«. Rečnik je pomoć i nastavniku da iz njega crpi jezičku građu koja je veoma potrebna za kreiranje časa.

Jedna od prvih čisto psiholoških funkcija jednoga rečnika jeste *reaktiviranje memorije*. Ako je učenik naučio reč samo kako ju je čuo, prva vežba će biti da u rečniku otkrije kako se ta reč piše. Ako je recimo učenik čuo reč *l'oiseau* misliće da treba napisati *loiseau* i slično. Kod ovakvih vežbanja je teško pronaći datu reč iz više razloga:

- loša auditivna percepcija
- neadekvatan izgovor ili nejasna distinkcija sličnih samoglasnika, otvorenih, zatvorenih i
- grafija reči koje počinju nemim H ili se vezuju kao u našem primeru.

Druga je mogućnost upotrebe rečnika: *verifikacija* tačne i pravilne upotrebe reči u različitim konstrukcijama jedne reči, registar njene upotrebe kao i frekvencija date reči.

Treća mogućnost: *vraćanje memorije*, to jest traženje reči koju smo zaboravili ili za koju smo bili sigurni da smo je znali.

Pomenute vežbe odnose se na poznate reči. Međutim, najvažnija informacija koju nam rečnik pruža jeste semantizacija nepoznate reči, određeni ekvivalent reči jezika izvora u jeziku cilja. Dobar dvojezični rečnik trebalo bi da poseduje neke od sledećih parametara: a) abecedni red reči, b) izgovor (fonetska transkripcija), c) nepravilni oblici reči (množina imenica, prideva, nepravilne glagole), d) glagolske rekcije, e) ortografske varijante, f) naznačen član uz imenicu i drugo. Ako je sve ovo obuhvaćeno u rečniku, isti će nam poslužiti i za učenje fonetike, morfologije, sintakse, a pre svega za ovladavanje novim rečima.

Pošto se uvek govori o receptivnim vežbama produktivnog karaktera, dali bismo ovde neke osnovne vežbe za rad sa rečnikom. Pre svega, učenik se mora upoznati sa rečnikom koji će upotrebljavati. Prvo pitanje bi bilo *da li poznaje azbuku?*

Prvi zadatak — tražiti reč koja počinje recimo na A, zatim tražiti drugo, treće ili četvrto slovo. Evo primera:

âge arbre attacher

Drugo — da li zna skraćenice?

n. f. — nom féminin — abeille (pčela)

n. m. — nom masculin — garçon (dečak)

inv. — invariable — abat-jour (nepromenljiva reč)

prép. — préposition à, de, vers — Je vais à l'école. Il vient de Belgrade.

fam. — familier — nije standardna reč: copin (drug)

Poznate su vežbe tipa: klasifikacija reči datog teksta po abecedi,

— reči koje počinju istom grafijom, kao na primer: *pharmacie, poli, pièce, pratique, pont,*

— reči čija su tri početna slova identična: *chant, chambre, chat, charrue, chal* i drugo.

Rečnik *Dictionnaire Hachette Juniors* (dalje u tekstu D. H. J.), daje sledeći tekst kao primer za vežbu sa rečnikom: klasifikacija reči. U tekstu: *Pierrot se prépare à l'action* traže se podvučene reči.

»Aussitôt, la scène change. Le moment est grave. Le chat Karabi, lui, ne perd pas la tête. Il sait que le loup ne l'épargnerait pas: les méchants ne s'épargnent pas entre eux, les bêtes féroces s'entre-dévorent.«

Dat je zadatak da se pronađe značenje reči i njihov oblik u rečniku. Evo sledeće tabele:

Reči iz teksta	Kako su napisane u D. H. J.	Značenje prema tekstu
action	1. action	A. 1
scène	scène	5
grave	grave	2
ne perd pas	perdre la	8
la tête	tête	
épargnerait	épargner	B. 2
bêtes	1. bête	1

Poslednja, treća kolona, ukazuje na to da reč ima više značenja. Treba objasniti da od konteksta zavisi kako će se ta reč prevesti. Recimo npr. reč *le bras* znači: ruku, rukavac reke ili naslon za ruke (na stolici). Prema smislu sledećih rečenica, potražićemo i adekvatan prevod. Evo primera:

1. La maman tient son bébé dans ses *bras* (ruka).
2. Un *bras* de fauteuil est cassé (naslon).
3. Il a traversé le *bras* de mer en barque (rukavac).

Za sinonime i reči suprotnog značenja traženje će biti olakšano ako učenici znaju oznake koje se nalaze u jednojezičkom rečniku: = znak jednakosti za sinonim i ≠ suprotnosti za antonim. Evo primera:

Les campagnards vont à la foire.

x = paysan; x ≠ citadin, gdje je prva reč sinonim, a druga antonim reči *campagnards*.

Postoje još mnoge vežbe koje se preporučuju za rad sa rečnikom. To bi bila neka vrsta igre i zadovoljstva za učenike, kako bi se ova priručna literatura približila učeniku.

1. Promenom jednog slova, dobije se druga reč.

Primer: *bateau* — *gâteau*, *glace* — *place*.

2. Od kraja jedne reči pronaći drugu reč koja se drugačije piše i ima drugo značenje. Primer: *étoile*, *toilette*, *laiterie*, *rieur*, *Europe*.

3. Od jednosilabnih reči u dvema kolonama pronaći novu reč i njeno značenje. Novu reč upotrebiti u rečenici. Primer:

De.	. but	— debut
Sa.	. voir	— savoir
En.	. droit	— endroit
Lam.	. pion	— lampion
Dra.	. peau	— drapeau.

4. Grupisati po abecedi reči koje se odnose na zanimanja iz oblasti muzike, a reči su formirane sufiksom — *iste*:

accordéoniste, *flutiste*, *violoniste*, *trompette*, *pianiste*, *organiste*, *violoncelliste* i druge.

5. Pronaći zajednički sufiks u sledećim primerima:

Il va à la bibliothèque.

Pour danser on va dans une discothèque.

Si vous voulez voir un vieux film, allez à la cinémathèque.

Napominjemo da sve ove vežbe podrazumevaju i grupni rad na času i oralni pristup. Kad učenik objašnjava datu reč, upotrebiće mnogo drugih reči objašnjavajući značenje, tražeći analogiju ili razlike u značenju. No posebnu teškoću izaziva neznanje učenika da se *locution* (izrazi ili galicizmi) ne prevode bukvalno. U tekstu koji smo već gore dali, izraz *perdre la tête* učenik bi mogao prevesti bukvalno da je »nekome izgubljena ili otsečena glava«. Greške u prevodima i na filmu kod nas nisu retke, pa nastavnik mora i ovo da ima u vidu, kako bi učenik shvatio problem.

Napomenuli smo već na početku ovoga rada da se iz rečnika može učiti gramatika i učenje reči u kontekstu, zašta je izvanredan primer rečnik francuskog jezika P. Polovine i R. Čulajević (za osnovnu školu). U ovom rečniku postoje primeri iz životnih situacija, pa se učenje u kontekstu može idealno ostvariti. Uzmimo na primer reč *Hôtel* [otɛl], n. m. — hotel.

Cet hôtel est complet. (Taj hotel je pun.) *Essayons ailleurs.* (Pokušajmo drugde.) *A quel hôtel descendras-tu?* (U kom hotelu ćeš otsesti?) *Arrêtons-nous à cet hôtel.* (Zaustavimo se kod ovog hotela.) *J'ai retenu une chambre d'hôtel.* (Rezervisao sam sobu u hotelu.)

A sada nekoliko primera iz domene gramatike.

Prva replika je iz školskog života:

— *Avez-vous élu le nouveau directeur?*

— *La directrice de notre école est professeur de mathématiques.*

Drugi primer je iz svakodnevnog kupovine:

— *Ce vendeur n'est pas aimable, je ne vais plus à ce magasin.*

— *Demande à la vendeuse si on peut échanger des achats.*

Iz ovih primera učenik će shvatiti da ove imenice imaju drugačiji ženski rod.

Uobičajeni dijalog u restoranu:

— *Qu'est-ce que tu veux? De la bière ou du vin?*

— *De la bière.*

— *Garçon, servez nous une, deux, trois... etc. bière(s)!*

U prvom slučaju *de la bière et du vin* jesu nebrojive imenice i uz njih se upotrebljava oblik *du* i *de la*. Za ove nebrojive imenice vezuje se *predstava kvantiteta* i one razlikuju deo i celinu. U drugom slučaju *une, deux, trois bière(s)*, vezuje se *predstava broja* i to su brojive imenice. Ovde bismo objasnili da se »sve imenice, osim vlastitih imena, dele na brojive i nebrojive i da je ta osobina od velikog značaja za upotrebu francuskih članova«. (M. Papić, Gramatika francuskog jezika, str. 53, 1984.)

Poseban problem je mesto prideva u rečenici i njihovo značenje. Poznat je primer *un pauvre homme* — jedan čovek i *un homme pauvre* — siromašan čovek. Razlika u značenju jednog istog prideva zavisi od mesta toga prideva.

Ako vežba sa rečnikom glasi: od datih glagola naći imenice, možemo da izvedemo pravilo da »imenice koje se pišu sa *e* na kraju ženskog su roda, a

one koje nemaju *e*, muškog su roda (Papić, str. 31). Evo nekoliko glagola za vežbu:

	Verbes		Noms	
Fém.	marcher	adresser	marche	adresse
	disputer	fatiguer	dispute	fatigue
	charger	demander	charge	demande
Masc.	pardoner	regarder	pardon	regard
	crier	débuter	cri	début
	oublier	retarder	oubli	retard

Dobar rečnik dakle mora da sadrži gramatičke i sintaksičke informacije. Naročito su važni glagoli i to posebno prepozicija *à* i *de*. Vrlo mnogo primera za to nalazimo u rečniku P. Polovine i R. Čulajević. Da bi se učeniku skrenula pažnja na tačan predlog koji se upotrebljava uz glagol, isti su štampani masnim slovima. Iako učenici sasvim sigurno znaju oblike, vreme i lice sledećih glagola, vežba bi se mogla sastojati u tome da potraže i ubeleže infinitiv tih glagola: *il ira, ils sont, il faut, je veux* i druge. Preporučuje se čak da učenik na posebnom listu ispisuje svaku reč (može da bude i kolektivni rad), na primer: ako je u tekstu našao:

Je suis allé(e).

Primer: *Hier, je suis allé à Paris, dit Pierre.*

Moi, je suis allée en ville, répond Marie.

Postupak koji sledi jeste ispisati list reči po abecedi. Tako će se naučiti glagoli čiji koren se menja i nije isti sa infinitivom.

Na početku ovoga rada pomenuli smo i fonetske vežbe uz rečnik. Evo nekih predloga:

1. Grafija glasa O. Diktiraju se reči u kojima se nalazi različito napisano O: eau, au, ou, haut i slično.

2. Morfološka vrednost grafema T kao nastavak za III lice jednine glagola koji se završavaju na -oir ili grafija S kao znak za množinu.

3. Tražiti da se pišu reči uz pomoć fonetske transkripcije, što bi svakako došlo u obzir u starijim razredima.

Ako u rečniku postoje primeri iz životnih situacija, onda se mogu vršiti i transformacije rečenice, kao npr. direktno pitanje u indirektno i slično. Rečenica se dakle može transformisati, a može se izvršiti semantička i distribuciona analiza sinonima. Primera za sve to ima mnogo, samo ih treba pronaći. Na nastavniku je da se pre rada sa učenicima, sâm dobro upozna sa rečnikom.

U ovom radu smo izneli samo neke vežbe i primere kao mogućnost upotrebe rečnika na času, kako bi se učenik osposobio za samostalan rad kod kuće.